

Kretanje prava i sloboda u 21. stoljeću - uloga Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

Seada Palavrić
Potpredsjednica Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

Ankara, april 2012. godine

U ime Ustavnog suda BiH i u svoje lično ime želim da uputim iskrene čestitke povodom proslave 50. godišnjice Ustavnog suda Republike Turske.

Dopustite mi da vas ovom prilikom podsjetim na to da je Ustavni sud Bosne i Hercegovine, sa svojim sadašnjim ovlastima, uspostavljen potpisivanjem u Dejtonu Okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini 1995. godine, nakon četverogodišnjeg rata, čiji je sastavni dio Aneks 4 – Ustav Bosne i Hercegovine. Ustavom Bosne i Hercegovine osiguran je ustavnopravni okvir za ustrojstvo i funkcioniranje Ustavnog suda na potpuno novim političkim i pravnim temeljima u odnosu na prethodni period, tj. period u kojem je Bosna i Hercegovina bila jedna od socijalističkih republika bivše SFRJ.

Između ostalog, članom II Ustava BiH garantiran je najširi katalog ljudskih prava i temeljnih sloboda, a Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i njeni protokoli dobili su snagu ustavnih odredaba.

Definirajući normativne preduvjete za ulazak u demokratski politički sistem i modificirajući unutrašnju strukturu države, na ovaj način Ustav BiH je inovirao ustavni položaj Ustavnog suda BiH i učinio ga kompatibilnim sa standardima ustavnog sudstva, te, istovremeno, i nezavisnim čuvarem Ustava i institucionalnim garantom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, a odluke Ustavnog suda propisao kao konačne i obavezujuće.

Ustav iz 1995. godine dao je Ustavnom sudu, između ostalih, jednu *posebnu nadležnost*, o kojoj danas želim govoriti, a to je *apelaciona nadležnost* Ustavnog suda u pitanjima koja su sadržana u Ustavu kada ona postanu predmet spora zbog presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini. Ustavni sud BiH ima nadležnost da odlučuje o apelaciji koju Ustavnom sudu mogu podnijeti fizičke ili pravne osobe, a u pojedinim slučajevima i javna vlast (kada je riječ o pravu na pravično suđenje i pravu na imovinu).

Smatram da se kretanje prava i sloboda u 21. stoljeću i uloga Ustavnog suda mogu vidjeti iz ukupnog broja apelacija podnesenih Ustavnom sudu, odluka koje je Ustavni sud donio, odnosno broja izvršenih odluka. Naime, imajući u vidu da BiH ima oko četiri miliona stanovnika, početkom protekle decenije godišnje je zaprimljeno desetak apelacija, a u 2010. i 2011. godini oko 8. 000 apelacija. Broj riješenih apelacija u istom periodu je bio desetak godišnje, 2010. godine oko 4.000, a 2011. godine oko 6.000. Ti fakti mogu biti pokazatelj i povjerenja građana u Ustavni sud, ali i napora Ustavnog suda da sa istim brojem sudaca i osoblja odgovori na zahtjeve građana, da prepozna ustavno pitanje u presudi protiv koje je apelacija podnesena, ili da zaključi da ono ne postoji, da osigura i promovira ljudska prava i slobode u Bosni i Hercegovini kako građani ne bi bili prinuđeni da zaštitu svojih prava i sloboda traže pred Evropskim sudom za ljudska prava. Također, to doprinosi ugledu Bosne i Hercegovine u oblasti zaštite i promoviranja ljudskih prava i sloboda u očima međunarodne zajednice i, na kraju, pravi značajne uštede državi u novcu koji bi bio potrošen na sporove pred Evropskim sudom za ljudska prava, pogotovo imajući u vidu da taj novac daju građani kao poreski obveznici.

Da bi osigurao potpunu zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, u svojoj praksi Ustavni sud je postepeno *zauzimao* stajališta i *evoluirao* u bitnim pitanjima koja mogu implicirati eventualnu povredu ustavnih prava. To se može vidjeti u odlukama u kojima je Ustavni sud razmatrao različita pitanja koja se odnose na *nestale osobe* tokom ratnih djelovanja u Bosni i Hercegovini, na pitanja tzv. *ratne štete*, na predmete devizne štednje građana ostvarene u bivšoj državnoj zajednici, tzv. *stara devizna štednja*, te na određena pitanja u kontekstu *prava na slobodu* itd.

Kada je riječ o pravu na slobodu i sigurnost ličnosti, veliki doprinos u kretanju prava i sloboda u pravcu Evropske konvencije ostvaren je u predmetu broj **AP 6/08** iz 2008. godine koji se odnosi na *pitanje konkretizacije pritvorskih razloga*. U konkretnom slučaju Ustavni sud je zaključio da postoji kršenje člana II/3.d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5. stav 3. Evropske konvencije budući da je apelantu određen pritvor zbog bojazni da će, utječući na svjedoke, ometati krivični postupak, a takva bojazan nije opravdana konkretnim i valjanim razlozima, koji bi objektivno ukazivali na to da je apelant pokušao ili da postoji ozbiljan rizik da će pokušati da utječe na svjedoke. Naime, odluka se zasniva samo na *pretpostavkama suda* zbog prirode i težine djela koje se apelantu stavlja na teret i zbog eventualne istrage protiv saučesnika.

Nakon donošenja navedene odluke, Ustavni sud je odbio veliki broj apelacija zato što su redovni sudovi konkretizirali pritvorske razloge i zato što više nisu kao razlog navodili samo zakonsku odredbu koja daje osnov, niti su svoju odluku o određivanju ili produživanju pritvora zasnivali samo na pretpostavkama suda.

Posljednjih nekoliko godina veoma su aktualne apelacije koje se odnose na **azil i ostala prava stranaca, odnosno na mjere prema strancima**, među kojima posebno mjesto zauzimaju stranci koji su dugo boravili u Bosni i Hercegovini i tu zasnovali obitelj. Ustavni sud slijedi stav prema kojem se pravo stranca da ostane u određenoj zemlji ubraja u oblast javnopravnih ovlasti određene države koje su isključene iz djelokruga člana 6. stav 1. Evropske konvencije. Ustavni sud razmatra ostale članove Evropske konvencije u svjetlu okolnosti konkretnih slučajeva. Kada je riječ o članu 8. Evropske konvencije, Ustavni sud vodi računa o tome da redovni sudovi moraju pažljivo ocijeniti osnove za odlučivanje i razmotriti da li se miješanje u pravo može opravdati u okolnostima predmeta. U jednom od takvih predmeta iz 2008. godine, odlučujući o apelaciji apelanta kojem je prijetila deportacija u Siriju, Ustavni sud je zaključio da je učinak osporenih odluka redovnih sudova takav *da dovodi do miješanja u apelantovo pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života*. Imajući na umu ozbiljnost takvog miješanja i njegov utjecaj kako na apelanta, tako i na njegovu obitelj, *opravdanja na koja je ukazano u postupku pred redovnim sudom nisu vodila do zaključka da je miješanje u apelantovo pravo proporcionalno legitimnom cilju*. Povodom pitanja opravdanosti miješanja, u konkretnom slučaju Ustavnom sudu je uskraćen dokaz na osnovu kojeg bi mogao ocijeniti da li je miješanje u apelantovo ustavno pravo opravdano, odnosno redovni sud je propustio ocijeniti proporcionalnost u skladu sa članom 8. stav 2. Evropske konvencije. Stoga je Ustavni sud apelaciju usvojio i odlučio da predmet

vрати redovnom sudu kako bi taj sud proveo adekvatnu istragu i došao do neophodnih nalaza u svjetlu odluke Ustavnog suda.

Iz odluka Ustavnog suda koje su uslijedile nakon navedene vidljivo je da je stav Ustavnog suda zaživio u praksi redovnih sudova.

Sa stanovišta člana 8. Evropske konvencije bitno je spomenuti i odluku Ustavnog suda, donesenu u 2011. godini, u kojoj je, za razliku od prethodno navedene prakse, Ustavni sud istakao da je obrazloženje koje je dao redovni sud na osnovu utvrđenih činjenica koje su nesporne, odnosno da je apelantovo udaljavanje iz BiH radi zaštite nacionalnog interesa nužna mjera u demokratskom društvu i proporcionalna legitimnom cilju, zadovoljavajuće i da ne ukazuje na bilo kakvu proizvoljnost. Ustavni sud je zaključio *da je osporenim odlukama došlo do miješanja u apelantov obiteljski život, ali da je miješanje bilo u skladu sa Zakonom, kao i da se radilo o nužnoj mjeri, odnosno da je nužno u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, javne sigurnosti, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih, kao i da je upotrijebljeno sredstvo proporcionalno željenom cilju.*

Navedene, ali i druge odluke Ustavnog suda pokazuju da je Ustavni sud BiH, ipak, efikasan mehanizam za zaštitu ljudskih prava i sloboda građana na domaćem nivou, tj. tamo gdje je zaštita ljudskih prava i sloboda najefikasnija. Svojim odlukama Ustavni sud šalje jasnu poruku redovnim sudovima da moraju ispunjavati svoje obaveze u skladu sa principima Evropske konvencije. Dosadašnji rezultati Ustavnog suda pokazuju da je riječ o *efikasnoj instituciji* koja je uspostavila *očekivani autoritet*. Odluke Ustavnog suda se izvršavaju više od 90% i njegovi stavovi primjenjuju u praksi. Štaviše, redovni sudovi se često pozivaju na odluke Ustavnog suda.

Imajući u vidu navedeno, zaključujem da Ustavni sud Bosne i Hercegovine ispunjava svoju ulogu u kretanju prava i sloboda u 21. stoljeću u pravcu koji garantira Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kao minimum.

Seada Palavrić